

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Kempelen Béla*
Cím: *Budapest patricius családai*
V.
Forrás: *Magyarország*

Mp
(Hely)

1929. IX. 8.
(Idő)

(Köt. v. füz.)

Osztályozás

Tárgy *339.8*

Hely

Idő

16/19

Személy

BUDAPEST PATRICIUS CSALÁDAI

V.

(Befejező közlemény.)

Budának a törökök kiűzése utáni állapota egészen mások voltak, mint Pesté. Területileg is nagy különbség volt köztük. Ha elnézegetjük a két városnak egykoru térképeit, mindjárt szembeötlik a köztük fennállt nagy ellentét. Pest, a mai Belváros, maroknyi kiterjedésű Buda területéhez képest. Központját a Vár alkotta, melynek oldalain és közvetlen tövében már akkor is egész városrészek emelkedtek. A Gellérthegy tövében már megvolt a Rácváros vagy Tabán s a város északi végében hosszan terült el Óbuda.

Buda ostromáról részletesen beszámolnak történelmi forrásmunkáink. Tudjuk, hogy minő borzalmas öldöklések folytak birtokáért mind a két részről. Mikor aztán elesett, felgyújtották, két napig szabad rablási és fosztogatási terület volt s csak ezután vette kezdetét a rendcsinálás.

A törökök — állítólag — hatezer foglyot hagytak hátra. Az egykoru irások tudnak arról is, hogy igen sok szépséges török nő is maradt vissza az ostrom után a város-

ban. Igaz, hogy legnagyobb részük mint közönséges árucikk Bécsbe került, hol nagyon olcsó pénzen keltek el, — de kétségtelen, hogy maradtak közülük jó egyenéhányan Budán is.

A török uralom alatt Pest nagyon kulturálatlan volt. Nem így Buda. Itt számos emlék maradt is ránk a török világból, melyek közül főleg a fürdők beszélhetnének sok intimitásról, ha egyszer megszólalnának ...

Budának ily nagy kiterjedése mellett természetesen igen sok bevándorlóra is volt szüksége. Hiány azonban nem volt bennök; jöttek a világnak csaknem minden országából éppen elegenden. Jöttek osztrákok, németek, olaszok, franciák, sőt még spanyolok is, nem is szólva a szlávokról s a Tabánban letelepített rácokról. Magyarajku lakossága nagyon kevés volt a városnak; még 1714-ben is mindössze 0.05% a magyaroknak a száma. A törzspolgárság a Várban, a Vízivárosban, meg a Vár aljában helyezkedett el, míg a Tabán önálló községgé alakult, mégis a városi hatóság fensősége alatt.

Ezzel a Tabánnal erkölcsrendészeti szempontból igen sok baj volt. Az egykoru leírás-

sok igen élénk színekkel festik le ennek a városrésznek a Gellérthegy körüli erkölcsi viszonyait. Maradványai még csaknem napjainkig fennálltak s bizony néhány év múlva már csak a fővárosi muzeum fogja őrizni ennek a török uralomból a maga hamisítatlanságában fenmaradt városrésznek emlékét. Az utóbbi évek nagytakarítási munkálatai elsöpörték a föld színéről a régi Tabán utolsó nyomait is.

A házbirtokosok száma 1688-ban mindössze 85 volt. A Tabánt azonban nem szabad számítanunk, mert a Rácváros, mint a város földesurasága alá tartozott zsellér-község számított.

A névsorban igen különböző hangzású nevekkal találkozunk. Hogy éppen csak mutatóba néhányat felsoroljak, megemlítem a következő családneveket: Cemjek; Ceresola, Doce, Feretti, Jerrach, Quadro, Vigne stb. Valóságos etimológus legyen, ki eredetükön el tud igazodni.

De érdekesek az iparosokra vonatkozó kimutatások is. Legtöbb köztük az asztalos, számszerint 5, utánuk az ácsok következnek 4, pék van 3, ugyanannyi a kocsmárosoknak a száma is, míg kőfaragó, bognár, ké-

ses, mészáros 2—2 van. A kereskedőknek száma 7, az üvegeseké pedig 3 volt.

Budának gazdasági fellendülése elég gyorsan haladt előre. Az 1714. évi összeírásban már mindenféle ipari és kereskedelmi foglalkozás feltalálható. Van már 53 szabó, 44 kocsmáros, 43 szatócs, ugyanannyi kereskedő, 36 kőműves, 29 kádár, 21 ács, 21 molnár, 23 pék, stb. Van 16 aranyműves, 3 borbély, 2 cirkalomkészítő, 4 esztergályos, 5 festő, 1 hóhér, 10 kalapos, 1 kártyakészítő, 6 koldus, 7 köteles, 3 paplanos, 5 sapkakészítő, 10 szappanfőző, 9 zenész, stb. De pap csak 1 van, tanító is csak 2, de van már 1 orgonista is.

A kereskedelem terén azonban egyre jobban Pest veszi át a vezetőszerpet. A budai nagyobb kereskedők is azon vannak, hogy Pestre tegyék át telepüket, vagy legalább ott tudjanak maguknak üzletet nyitni. A rivalitás azonban a két város iparossága és kereskedővilága között még igen nagy. A pesti kereskedők mindent elkövetnek, hogy budai szaktársaik maradjanak csak odaát és ne csináljanak nekik konkurenciát. A budaiaknak Pestre való törekvésük azonban állandó s lassan-lassan sikerül is piacot hódítani maguknak.

Mindkét város sajátos irányban alakul ki Pest kereskedővárossá fejlődik, Buda ellenben hivatalnokvárossá válik. Szórakozási lehetőség alig van, hiszen még a Klarisszapácáknak volt klostromát is átalakíttatja József császár a Várban színházzá, hogy a budaiaknak legyen valami szórakozásuk.

A hivatalnoki osztály mellett a kisebb iparosság tölti meg Budát. Körülbelül már 150—200 évvel ezelőtt is olyan volt a viszony Buda és Pest között, mint aminő ma: a kihalt, élettelen budai rész a forgalmas pesti utcákkal szemben.

Természetes, hogy Budának ez a helyzete rányomta bélyegét az ott élt családokra is. Ha olvasgatjuk a budai polgárok névjegyzékét, rengeteg olyan nevet találunk köztük, melyeknek ma már semmi nyomuk, vagy a hivatalnoki pályán találkozunk velük. Kimagasló, nagynevű családok alig akadnak köztük, nem úgy, mint Pesten. Vannak családok, melyeknek tagjai apáról-fiúra öröklik mesterségüket, melyeknél a fiu apja hivatali örökébe lép, de jelentősebb közéleti szerepléshez alig egy-kettő jutott.

Néhányat mégis szeretnék felemlíteni az ismertebb budai családok közül is.

A *Kramerlauf*-családból Ferenc 1723 körül kocsmáros volt; 1759-ben József, mint „magánzó” szerepel. Ignác 1790-ben budai bíró volt s ugyanezen év nov. 18-án nevének *Kalmárffy*-ra való átváltoztatásával magyar nemességet nyert. Meghalt 1825-ben. Arcképe a város még 1809-ben megfestette. A család egyébként kihalt.

A *Jálics*-családról már a pesti patricius családok között volt szó. Mátyás 1736-ban, Kristóf pedig 1768-ban mézáróipart folytattak, de csakhamar Pesten telepsznek le s itt folytatják iparukat.

Az *Emich*-család kapcsán már volt szó a budai *Ziegelmeister*-családról is.

Régi budai patricius család a *Schumayer*-család is. Ujlakon volt megtelepedve s fertálymester volt; egy István 1835-ben ugyanott templomgondviselői tiszteletet töltött be. A család későbbi tagjai részben a Vizivárosban, részben a Várban fűszerkereskedést folytattak és folytatnak ma is.

Az *Araméth*y-család szintén budai hivatalnok-család. Ismertebb régi budai családok még a *Bartsch*-család, melyből Boldizsár

1711-ben barakkórházi felügyelő; a *Bogdanovich*-család, melyből János tabáni templomgondviselő volt; a *Christen*-család, melynek első ismert tagja Antal a XVIII. század elején kirurgus (sebész) volt Budán; a *Führinger*-család, melynek tagjai a XVIII. század közepén a Vizivárosban laktak; a baáni *Gombár*-család, mely János (1797—1868) helyettes budai ügyész személyében telepedett le a Várban; a *Joannovich*-család; a *Lakner*-család, melynek László nevű tagja 1772-ben selyemtenyészési felügyelő volt; a *Laszlovszky*-család; a *Ludwig*-család; a *Margalics*-család, melyből János 1790-ben Buda város polgármestere volt; az *Osztóics*-családból János 1790-ben tabáni rác községi esküdt volt; a *Pauer*-család; a *Radianovich*-család; a *Pfisterer*-családból András 1786-ban Budának fizikusa; a *Szlatyini*-család; a *Weidinger*-család, stb.

Budának kerületi tagoltsága egyébként a lakosság foglalkozása szempontjából is érdekes képet mutat. A hivatalok a Várban lévő összpontosítva, a XVIII. század elején ott is lakik a város hivatalnoki kara és egyéb intelligenciája. A katonatiszteknek is itt van

a lakásuk. Lakóinak száma 1500 körül lehetett. A 265 család közül 222 német volt. Magyar mindössze csak 13 volt köztük. A mai Verböczy-utcának „Juden Gasse” volt a neve. Bizonyára az ott lakott zsidók után.

A Vizivárosban főleg az iparosság és kereskedő-elem volt megtelepedve. A „Juden-Gasse” itt a mai Plébánia-utca volt. Ezt a városrészt mintegy 2300 egyén lakta. A 474 család közül 362 német s 14 magyar volt. A többi városrészekkel együtt Budának 1714 körüli népessége 9000 lélekből állt, nem számítva hozzá a Tabánt, ahol mintegy 2700 lakos élt, 95%-ban szláv.

Összehasonlítva ezekkel a számokkal Pest népességi viszonyait, a következő adatokat állíthatjuk velük szemben: Pest városa lakóinak száma 1687-ben 24 0k körül volt, 1714-ben pedig 2750-re emelkedett fel. Tehát körülbelül egyharmada Buda népességének. Az 1924. évi népszámlálás adatai szerint pedig Budapest budai részének 196.500, pesti részének viszont 732.500 lakosa volt; tehát csaknem négyszerannyi, mint Budának.

Kempelen Béla